

vések mellett – „minden tárgy magyar nyelven tanítassék, még pedig az 1841–42. iskolai éven elkezdve.” Erről a legilletékesebb, Brassai Sámuel, az „utolsó erdélyi polihisztor” így számolt be: „A gymnasiumokban jól végzett ifjú görögül, latinul jól, számvetést, talán kis űrtant, földíratot (Romáét vagy Medeaét jobban mint Honáét) Historiát (kivéven a régít mit classicusaitól kapott) szegényül tudott, s az életre közvetlenül tartozó minden ismeretek híjjával volt. (...Valóban ennyi fonákság annyi, mintha elvül tettek volna az alsóbb osztályokat olly rosszul tanítani, hogy majd a felsőbbeket minden törekvéssel se lehessen jól. (...)) Gondolhatni-e szomorúbb állapotot, mikor anyanyelvünket véljük betegségnek; s vajon iskoláink nem e nyavalya korházai voltak-e?”⁵³

A sóvidéki „sorsformáló értelem” további alakulását már ezek a zsinati döntések határozták meg.⁵⁴

Tófalvi Zoltán

Negyvennyolcas honvédköltő a zánkai sírkertben

A zánkai sírkert központi részén, ősfás környezetben nyugszik Bozzay Pál lírai költő, 48-as honvéd. Különös síremléke már messziről magára vonja az ide látogató figyelmét: szinte hívja, csalogatja magához az érdeklődőt a csaknem két és fél méter magas, oszlopszerű építmény. Rajta egy név, semmi más, másfél évszázad időjárása lekoptatta már a feliratokat.

Bozzay Pál 1829. január 10-én egy kövágóörsi udvarházban látta meg a napvilágot, Bozzay József földbirtokos és Diskay Eszter gyermekeként. Születésével mindjárt árvaságra is jutott: édesanyja saját élete árán adott neki életet. A kis árvát szigorú édesapja nevelte, életéből bizony hiányzott az anyai gyengédség.

Fogékony, mélyen érző szívű gyermekként ismerték. Tehetsége korán fejlődött, szívesen bújt a könyveket, verseket írogatott. Édesapja a pozsonyi evangélikus iskolában helyezte el, ahol irodalmi társaságot alakított, melynek tagjai írogatással, szavaltokkal foglalták el magukat. Ennek a kis társaságnak a lelke, vezetője volt pozsonyi tanulmányai alatt.

Pozsonyból jogi előkészítő és jogi tanfolyamokra a késmárki evangélikus főiskolára ment, ahova a nagy tudású Hunfalvy Pál tanári működése vonzotta. Az iskolai tantárgyak mellett folytonosan és nagy szorgalommal foglalkozott itt is irodalmi kísérletekkel, amelyek biztos tanújelét adták kibontakozó tehetségének, elhivatottságának. A lírai költészet iránt főleg Petőfi példája vonzotta, lelkesítette. Költeményeit eleinte csak szűkebb baráti körben ismerték, nyilvánosan még nem próbált azokkal fellépni.

1847 nyarán, jogi tanulmányait bevégezve, visszatért szülőföldjére és gyakornokként Gulácsosn helyezkedett el. Ebben a minőségben ott volt az 1847-es pozsonyi országgyűlésen, majd az országgyűléssel együtt ő is Pestre költözött. Itt találkozott az ifjúság irodalmi törekvéseivel és legkiválóbb egyéniségeivel, bár tartózkodó, zárkózott természete nem könnyen engedte az ismerkedést.

Első verseit a Jókai által szerkesztett Életképekben tette közzé. Az 1846–47-es évek termései közül kitűnnek érzelmes hangvételű, bús-borongós szerelmes versei (*Szép kedvesem, Éjjeli bű, Ne nézz rám*). A *Holdas éjek* I. része megzenésítve napjainkban is ismert, kedvelt nóta, de kevesen tudják, hogy a szöveg az ő szerzeménye. 1848-ban a

⁵³ *Benkő Samu*: i. m. 191. old.

⁵⁴ *A tanulmány második részét következ számmunkban közöljük. (Szék.)*

haza, a dicsőség, a forradalom eszmevilága felé fordul költészetében, ekkor születnek olyan remekei, mint *A dicsőségről*, *Adjatok egy jó szót!*, *Hallgass el!* Ezek a versek magukra vonták Petőfi figyelmét is, különösen a dicsőségről írt költeményéről nyilatkozta, hogy „ettől a gyermektől sokat vár”. Voltak olyanok is, akik az ismeretlen Bozzay név alatt magát Petőfit sejtették. Az Életképekben jelentek meg 1848-ban a *Kelet könyvei* című költői elmélkedései is; amelyeket a szabadságharc eszméinek hatása alatt írt.

Nemcsak költészetével, hanem tetteivel is szolgálni kívánta a szabadság ügyét. 1848 nyarán, 19 évesen a honvédek sorába lépett, bár gyenge fizikumja nehezen viselte a katonasággal járó megpróbáltatásokat. Végigszenvedte a szabadságharcot, annak bukását. Osztrák fogságba esett és büntetésül besorozták a császári hadseregbe. A josephstadi, theresienstadi kaszárnyák sivár és kemény világa teljesen elgyötörte a fiatal, érzékeny költő testét és lelkét. Emésztette a honvágy, annál is inkább, mivel szíve-választotta életcélját már teljesen elzártnak látta maga előtt. Olvasgatással, írogatással igyekezett feledni helyzetének örömtelen, sivár napjait. Néhány, sikeresen hazajuttatott versét barátai helyezték el különböző lapokban. Gyötörte elhatalmasodó tüdőbaja is, amit még az itthoni hadjáratok alatt kapott. Eleinte még reménykedett a kiszabadulásban, de minden reménye meghiúsult, amikor édesapja sem tudta kiváltani.

Az 1848-52-es időszakban, kényszerű katonaéveinek szomorú világában születtek csüggedt hangvételű, hazaszeretettől, honvágytól átítatott, reménytől pislákoló költeményei. (*Kisírtam könnyeim, Eltűnt boldogság*). Petőfi szellemét kívánja vissza és beteg is kész harcolni hazája elveszett szabadságáért (*Petőfihez*).

1852-re annyira eluralkodott rajta betegsége, hogy májusban mint gyógyíthatatlant, elbocsájtották a hadseregtől. Testvérbátyja zánkai birtokára utazott pihenni s gyógyulni, de baja egyre súlyosbodott. Az orvosok már semmi reményt nem nyújtottak életben maradásához. Bátran viselte sorsát, csak június 23-án panaszkodott rosszulról. Másnap végképp megszűntek szenvedései. 1852. június 26-án temették el Zánkán, az evangélikus egyház szertartása szerint. Temetésén Király József kővágóörsi és Erdős Márton szentantalfai lelkészek szolgáltak.

A költő síremléke csaknem egy évszázad elteltével – leszámazottak és odafigyelő, hazafias érzelmű közönség hiányában – feledésbe merült. Az időjárás kikezdte a puha homokkőbe vésett feliratokat, leoptatta a nevet és az évszámokat. Olvashatatlaná vált a síremlék hátoldalán megörökített (azonosításra váró) versidézet is. Az 1930-as években Szalai Imre irodalmár, akinek családja az egykori Bozzay udvarházban élt, kutatta fel a sírt. A világháború majd az azt követő zűrzavaros, kommunista időszak alatt nem volt lehetőség Bozzay Pál emlékének hazafias ápolására, így a síremlék is lassan újra feledésbe merült. Csak 1977-ben – hála Benke László nyugalmazott révfülöpi iskolaigazgatónak, a környék lelkes helytörténeti kutatójának, sikerült újra felfedezni a köztudatban már-már feledésbe merült síremléket. Igazi támogatás nélkül azonban ez a kezdeményezés sem tartott sokáig. Csupán a rendszerváltás után nyílt igazi alkalom arra, hogy a 48-as honvédről Nemzeti Ünnepeinken rendszeresen megemlékezzünk, síremlékét megkoszorúzzuk.

E jeles hazafi, kiváló költő emlékének ápolására a Zánkán 1994 tavaszán megalakult civil szervezet, a Közéleti Klub keretei között ma már megkülönböztetett figyelmet fordítunk. Az 1994-es év végén összeállított és a helyi általános iskolának valamint könyvtárnak adományozott Bozzay verseskötetek hiánypótló és fontos szerepet játszhatnak az ifjúság hazafias nevelésében, lokálpatriotizmusunk erősítésében. Szorgalmazzuk az utóljára 1886-ban megjelent versek méltóan szép kivitelű, gyűjteményes nyomdai kiadását is, amelyben a Megyei Könyvtár támogatását máris élvezzük. Tervezzük, hogy rossz állapotban lévő síremlékét felújítjuk, a környékét méltón rendezzük. Azt is szeretnénk elérni, hogy az újonnan épült és 1994 szeptemberében felavatott

zánkai iskola felvegye Bozzay Pál nevét, hogy emlékét, munkásságának gyümölcseit soha ne feledjük.

Ehelyütt is megilleti a köszönet Benke László nyug. Igazgató Urat korábban kifejtett kutató munkájáért, melynek eredménye nagyon sok támaszkodót nyújtott e tárgyban kifejtett eddigi tevékenységünkben.

Poór Ferenc

Egry János ugocsai alispán jelentése 1849-ből

Az olvasó figyelmébe ajánljuk Egry János ugocsai alispánnak 1849. március 26-án, Halmiban kelt jelentését¹ összefoglalja az utóbbi hónapok során a megye területén lezajlott főbb katonai eseményeket és röviden jellemzi az ország pillanatnyi állapotát. A jelentés a megyei állandó Bizottmánynak volt címezve, annak tájékoztatására szolgált.

Az okmányból vidékünk történetének sok érdekes részéről szerezhetünk tudomást. Értesülhetünk róla, hogy az ugocsai nemzetőrök egyik tábora Izán volt. Megtudjuk, hogy az északkeleti határ – bár nagyobb harccselekményekre itt nem került sor, azért eléggé nyugtalan volt. Megtudjuk a különböző nemzetőresapatok vezetőinek nevét. Megismerjük a kor megyei szintű vezetőinek egy részét. Szinte megszemélyesül a történelem, az idők homályából előbukkannak azok az emberek, akik az akkori események cselekvő részesei voltak. Találkozunk, Morvay Elek százados, Zurics Ferenc, Woronieczky József, Szintay János nevével. Nem utolsósorban magával a szerzővel, akinek nevével korábban nem találkoztunk.

Bagu Balázs – Szakáll Mihály

Tisztelt állandó Bizottmány

Ezen év kezdetével sürjebben fordultak az ellenséges beütésnek eseményei vidékünkre, úgy hogy a történetek gyors tselekvést inkább mint fürjebb tanátskozást igénylettek, – s ez oka, hogy pár holnap óta a tisztelt Bizottmány tanátskozás végett öszve nem gyűlt. Óhajtottam volna a történeteket a megyémre vonatkozólag élő szóval elő terjeszteni, a tisztelt bizottmánynak, de folytonos egészségí gyengélkedésem e szerentsémtől meg foszt így azokat rövid soraimba foglalom, de tartozunk a jelennek azon kötelezéssel, hogy jegyző könyvíleg át adjuk az utókornak, minő cselekvő részt vett Megyénk e jelen fontos perczekben Hazánk s Nemzetiségünk védelmébe: ugyan is

1^{or} A Szöllösi Század Idrányi Százados² vezérlete alatt a Máramarosba lévő Izai Táborda hat heti szolgálatot tévén, datzára a vad vidéki zordon télnek, és hidegnek, a kellő rend – fegyelem pontos megtartása, és több hasznos szolgálatok telyesítése által, az oda való Kormánybíztos Ur dítsérése kí érdemlésével telyes számban és épségben tért vissza el hagyott övéihez, s tsak útközben egy Nemzetőr által vigyázatlanul, de akaratlanul el sütött puszka okozá a szerentsélen dobosnak tetemes sérülését – s talán majdan következett halálát.

¹ Az okirat a Beregszászi Területi Levéltárban található. A hiányos részek [...] olvashatatlanok. Fond 674, (Ugocsa megye főispánja) op. 12, jegy. hr. 1928. 1-2. lap.

² Idrányi Dániel (1815-1885), mint volt sorkatonát 1848 nyarán a nagyszőlösi nemzetőrség századosává választják, így a tárgyalt időszakban ez a beosztása. Később a máramarosi önkéntes zászlóalj, majd az ebből alakult 105. honvédszászlóalj századosa. Határőrizeti feladatokat látott el.